

Ahmet Cevdet Oran (1862-1935)

Görsel 1: Ahmet Cevdet Bey

Ahmet Cevdet (Oran), 1862'de İstanbul'un Aksaray semtinde doğmuştur. Doğum tarihinin 1861 olduğuna dair bilgiler de mevcuttur. Babası İstanbul'un tanınmış tüccarlarından Hacı Ahmet Efendi'dir. Ahmet Mithat Efendi, basın hayatına girmesine vesile olduğu ve öz evladı gibi sevdiği Ahmet Cevdet'in evliliğine de etki etmiştir. Ahmet Mithat Efendi, önemli bir Rus generalinin eşi olan ve İstanbul'a yerleşen Madam Gülnar Dolebedof'a, dil eğitimi için Türkçeye hâkimiyeti konusunda çok beğendiği Ahmet Cevdet Bey'i önermiştir. Bir yıllık bir süreç sonrası Ahmet Cevdet Bey sayesinde Madam Gülnar, roman yazacak kadar Türkçeye hâkim olmuş ve bundan büyük memnuniyet duyarak buna karşılık kendi yakın akrabalarından birisini Ahmet Cevdet ile evlendirmiştir.

Eğitimine Kaptan Paşa Rüştiyesi'nde başlayan Ahmet Cevdet Bey'in daha sonra Mülkiye'de okuduğuna dair farklı kaynaklarda bilgiler yer almaktadır. Bununla birlikte meşhur gazetesi *İkdâm*'ı çıkartmak için padişaha hitaben yazdığı dilekçesinde mülkiye eğitiminden bahsetmemiş ve kendisini hukuk mezunu olarak tanıtmıştır. Basın tarihi çalışmalarının önemli ismi M. Nuri İnuğur da Ahmet Cevdet ile ilgili mülkiye mezunu olduğuna dair farklı kaynaklarda yer alan bilgilerin gerçeği yansıtmadığını açıkça ifade etmektedir.

Genç yaşta gazetecilik ile meşgul olmaya başlayan Ahmet Cevdet Bey'in basın hayatına adım atması yükseköğreniminden daha öncedir. Ahmet Mithat Efendi'nin oğlu Kâmil Yazgıç, Ahmet Cevdet ile ilgili Vakit gazetesinde 3 Şubat 1944'te "*Dört Ahmetler*" başlığıyla kaleme aldığı yazıda Ahmet Cevdet'i, Ahmet Mithat'ın keşfettiğini yazmaktadır. Yazgıç'ın aktardığına göre Ahmet Cevdet'in yazdığı bir mektup sayesinde Ahmet Mithat, onun yeteneğini fark eder. Mektubu okuyan Ahmet Mithat, derhâl keresteciler çarşısına giderek Ahmet Cevdet'in babasından müsaade ister ve onu Tercüman matbaasında işe başlatır. Ahmet Cevdet Bey'in vefatına kadar sürecek olan basın serüveni böylece başlamıştır.

Ahmet Cevdet Bey, gazeteciliğe başladığı dönemde bir taraftan da hukuk eğitimi almaya başlar ve Mekteb-i Hukuk'u

başarı ile tamamlar. Özellikle dil eğitimi açısından kendisini geliştirmeye önem veren Ahmet Cevdet aldığı Arapça, Farsça ve Fransızca derslerinin yanı sıra kendi gayretiyle Almanca ve Rumca öğrenir. Nitekim öğrendiği diller, ona basın hayatında büyük avantaj sağlayacaktır.

Hukuk Fakültesi'ni başarıyla bitirdiği için gümüş liyakat madalyasına layık görülür. Devlet, öğrenimini başarılı bir öğrenci olarak tamamlayan Ahmet Cevdet'in mezuniyet sonrası meslek yaşamıyla da yakından ilgilenir. Ahmet Cevdet Bey ile Selim Hüsnü ve Şevki Efendilerin, başarılı eğitim hayatları sebebiyle istihdam edilmeleri talimatı verilir. Konuyla ilgili yapılan girişimler sonrası Maarif Nezâreti'nden verilen cevapta; Ahmet Cevdet'in Sabah gazetesinde yazarlığa başladığı fakat Selim Hüsnü ve Şevki Efendilere henüz bir görev bulunamadığı belirtilir.

Farklı gazetelerde yaklaşık on yıl gazetecilik tecrübesi kazanan ayrıca Tömbeki Rejisi ile Osmanlı Bankası'nda memurluk da yapan Ahmet Cevdet'in uzun süredir aklında kendi gazetesini çıkartma fikri vardır. Bu dönemde *Tarîk*'te başmuharrir olarak görev yapmaktadır. Padişaha hitaben bir dilekçe kaleme alır ve gazete çıkartmak için izin ister. Dilekçesinde on seneden beri Osmanlı matbuatına hizmet ettiğini ve pek çok yabancı dile hâkim olduğunu belirtir. Hukuk öğrenimi gördüğünün ve liyakat madalyası sahibi olduğunun da altını çizer. Ahmet Cevdet dilekçesinde, basın hayatında geçirdiği uzun süreçte mevcut hemen hemen bütün büyük gazetelerde başyazarlık veya ikinci yazarlık görevlerinde bulunarak devlete ve padişaha elinden geldiğince hizmet ettiğini, devlet aleyhinde tek bir kelime dâhi etmediğini vurgular. Bu açıklamalardan sonra artık bizzat kendisinin çıkartacağı bir gazete ile padişaha hizmete devam etmek arzusunda olduğunu belirterek *İkdâm* adı altında bir gazete çıkartmak için ruhsat talebini doğrudan doğruya Yıldız Sarayı'na iletir. Ahmet Cevdet Bey'in bu talebine olumlu cevap verilir. Arzuhâle 1 Mart 1894 tarihinde not düşülür ve gereken ruhsatın verilmesi sadarete tebliğ edilir. Böylece Ahmet Cevdet 32 yaşındayken gazete çıkartma ruhsatı almayı başarmıştır.

Ahmet Cevdet Bey, gerekli hazırlıklardan sonra 5 Temmuz 1894'te *İkdâm*'ın ilk sayısını çıkartır. İlk sayısında gazetenin isminin hemen yanında "*Siyasî ve İlmî Gazetedir*" ibaresi yer alır ki ilerleyen süreçte bu ifade "*Hergün Sabah Neşrolunur, Siyasi, İlmî, İktisadi Türk Gazetesidir*" şekline dönüşecek ve gazetenin sıkı sıkıya takip edeceği Türkçe yayın politikasının ve dilde sadeliğin işaretlerini verecektir. Kaliteli yazar kadrosu sayesinde başta tarih ve edebiyat olmak üzere *İkdâm*'da genel kültür konularına ağırlık veren Ahmet Cevdet, izlediği dil politikası ile halkın bilinçlenmesini de hedeflemiştir.

Görsel 2: Ahmet Cevdet Beyin Mührü

Ahmet Cevdet, *İkdâm* ile o kadar özdeşleşecektir ki bir süre sonra '*İkdâmcı Cevdet*' olarak anılmaya başlanacaktır. M.

Nuri İnuğur'un, "yatağını basımevine seren gazeteci" yakıştırmasını da yaptığı Ahmet Cevdet'in *İkdâm*'da kullandığı rotatif tekniği, Türk basın tarihi için bir ilk olma özelliği taşır. İlerleyen süreçte Dâhiliye Nezâreti'ne başvurarak matbaasında Matbaalar Nizamnâmesi'ne uygun olarak kitap ve risale çıkartmak için de padişahın izin isteyen Ahmet Cevdet, "*İkdâm Yurdu*" matbaasında Türk tarihinin pek çok eserini kültür tarihine kazandırmıştır.

Ahmet Cevdet, dışarıdaki gelişmeleri yakından takip etmeye çalışmış ve bu politika gazete satışlarına da yansımıştır. Osmanlı Devleti'nin *Nişan-ı Osmani* madalyasına uygun gördüğü Ahmet Cevdet, *İkdâm* gazetesi için bizzat muhabir gibi çalışmaktan da çekinmez. Örneğin Rusya'da II. Nikolay'ın tahta çıkışı münasebetiyle Osmanlı Devleti'nin gönderdiği heyette yer alır ve düzenlenen taç giyme törenini bizzat takip ederek gazetesine telgraflarla haber gönderir. Bu dönemde Rusya Devleti tarafından da taç giyme töreni madalyasına layık görülür.

Ödül ve taltiflerin dışında II. Abdülhamit Dönemi'nde devlet ile ilişkilerini yakın tutmaya çalışmış ve bu yolla çeşitli maddi çıkarlar da sağlamıştır. Devletin sağladığı desteğin yanı sıra yayımlarından da kazanç elde etmiştir. Türkçede modern bir anlayışla hazırlanmaya başlanan genel konulu ilk ansiklopedinin maddelerinin yayımlanması Ahmet Cevdet'in ekonomik olarak rahatlamasını sağlamıştır. "*Ansiklopedi yahut Muhîtü'l-maârif*" üst başlığıyla, 26 Kasım 1897 ile 17 Nisan 1899 tarihleri arasında ellinin üzerinde makale *İkdâm*'da imzasız olarak yayımlanmıştır.

Ahmet Cevdet, özellikle yurt dışından getirttiği baskı makinesi ve çeşitli matbaa malzemelerinin gümrük vergilerinden muaf tutulması için taleplerde bulunmuştur. Ahmet Cevdet Bey'e karşı nispeten müsamahalı bir muamele yapıldığına dair ilginç bir bilgi olarak; Avrupa'dan getirdiği makinanın girişine yalnızca *İkdâm* matbaasında kullanması şartıyla izin verilmiştir.

Gümrük konusunda olduğu gibi yurt içinde de *İkdâm* gazetesi ve *İkdâm Yurdu* Matbaası için Ahmet Cevdet Bey'e çeşitli kolaylıklar sağlanmıştır. Örneğin matbaası için ihtiyaç duyduğu malzeme ve harflerin Mekteb-i Sanayi'den temininde bir sakınca görülmeyle bu konuda kendisine ruhsat verilmesine karar verilmiştir.

Ahmet Cevdet, *İkdâm*'ı yayımlandığı dönemden itibaren sarayla iletişimini güçlü tutmuşsa da zaman zaman kapatma cezaları almıştır. Buna rağmen II. Meşrutiyet'in ilanına kadar bu ılımlı politikayı sürdürmeyi başarmıştır. Bu süreçte saraydan herhangi bir ödenek almadığı yönündeki bilgiler hatalıdır. Sayısı az olsa da varlığını sürdürmeyi başaran diğer birkaç gazete sahibi gibi onun da devletten çeşitli miktarlarda tahsisat adı altında ödeme aldığı anlaşılmaktadır. Ahmet Cevdet'in gazetesine doğrudan nakdî yardımlarda bulunulduğunu da görüyoruz. Zaman zaman bu tahsisatın düzenli olarak ödenmesi konusunda yazışmalar olduğu göz önüne alınırsa bu yardımların bir defaya mahsus verilmediği ve düzenli olduğu yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır.

Aynı dönemde yayın hayatını sürdüren diğer gazetelere göre *İkdâm*'ın fark yaratmasını sağlayan da Ahmet Cevdet'in gazetecilikten yetişmiş olmasıdır. O gerek eğitimi gerekse güçlü bir kaleme sahip olması sayesinde, döneminin en önemli yazarlarını *İkdâm*'da toplamayı başarmıştır. Gazetesinin kısa süreli kapatma cezaları aldığı dönemlerde çalışanlarının ödemelerini yapmaya devam ederek onlara sahip çıkmayı bilmiştir. Çekirdekten yetişmiş bir gazeteci olarak çalışanlarının bir grev girişiminde de tek başına, *İkdâm*'ın bir hafta açık kalmasını sağlayabilecek yeterliliktedir. Bu sayede pek çok fikir adamının saygısını kazanmayı bilmiştir.

Sonraki dönemlerde gazetecilik vasfıyla devlet için başka hizmetlerde de bulunmak isteyen Ahmet Cevdet yine *İkdâm* adıyla bu defa Fransızca bir gazete çıkartmak için talepte bulunmuştur. 9 Ağustos 1901 tarihinde padişaha hitaben bir dilekçe kaleme alan ve başkentte Fransızca olarak yayımlanan üç önemli gazetenin sefaretlere hizmet ettiğini belirten

Ahmet Cevdet, Osmanlı Devleti'nde de bu önemli dilde yayınlanarak devlet lehinde yazılar kaleme alacak bir gazeteye ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. 16 Ağustos 1902 tarihli cevapta Ahmet Cevdet'in söz konusu talebinde bir mahzur görülmediği yazılmıştır. Fransızca *İkdâm*'ın neşri için hazineden bir tahsisat istemediğini de vurgulamayı ihmal etmeyen Ahmet Cevdet, ayrıca devletin yüklü maliyetlerle yayımlattığı ilanları da ücretsiz yayımlamayı taahhüt etmiştir.

Ahmet Cevdet Bey, II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası dönemin diğer önemli gazete sahibi Mihran Efendi ile birlikte sansür memurlarının, matbaalara girişine izin vermeyerek basın özgürlüğünün önünü açan önemli bir figür olarak dikkat çekmiştir. İlerleyen süreçte ise bu defa İttihatçılara karşı muhalefete girişen Ahmet Cevdet, sansür uygulamaları ve sorumlu gazetecilerin baskı altında kalmalarını şiddetle eleştirmiştir. 31 Mart Vakası sonrası İttihatçılara karşı giriştiği muhalefet sebebiyle ilerleyen süreçte yurt dışına kaçmak zorunda kalmıştır. Bir süre İsviçre'de ve Fransa'da yaşamıştır. Bu dönemde *İkdâm*, **Ali Kemal**'in başyazarlığında başarılı bir grafik çizer. Bununla birlikte Ahmet Cevdet, Avrupa'dan yazdığı mektuplar vasıtasıyla gazetesine yoğun şekilde haber göndermeye de devam eder. Yurt dışındayken İsviçre'de görüştüğü **Yakup Kadri (Karaosmanoğlu)**, Ahmet Cevdet'in yokluğunda özellikle 1919'dan itibaren İkdâm üzerindeki etkisini artırır. Mütareke ve Millî Mücadele dönemlerinde *İkdâm*, Yakup Kadri'nin etkisiyle millî bir yayın politikası takip etmeye başlar. Hatta Millî Mücadele sırasında Ankara'ya muhabir gönderen ilk gazete olur.

Cumhuriyetin ilanı sonrası Türkiye'ye dönen Ahmet Cevdet, yurda döndükten sonra hakkında açılan çeşitli konulardaki davalar üzerine; **İstiklâl Mahkemesi**'nde yargılanmış ve bu suçlamalardan beraat etmiştir. Ahmet Cevdet'in II. Meşrutiyet Dönemi'ndeki muhalefetine irticaî sebeplerden ziyade idarî ve siyâsî gerekçelere dayandığını belirtmek gerekir. Daha sonra siyasetten uzak kalmaya ve bütün gayretini gazeteciliğe vermeye çalışmıştır. Başta tarım ve ticaret olmak üzere Türkiye'nin iktisadî hayatına dair önemli yazılarla meşgul olan Ahmet Cevdet, 1925'te Başbakan **İsmet Paşa (İnönü)** tarafından taltif edilmiştir.

Hayatını Türk basın ve matbuatına adanmış bir isim olan Ahmet Cevdet Bey, trajik bir şekilde, 25 Mayıs 1935'te Ankara'da toplanan I. Matbuat Kongresi sırasında kalp krizi geçirerek 27 Mayıs 1935 günü vefat etmiştir. Cenaze namazı Hacı Bayram Camii'nde kılınmış ve İstanbul'da Eyüp Sultan Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Ahmet Mithat Efendi'nin oğlu Kâmil Yazgıç, Türk basınının en şerefli simalarından birisi olduğunun altını çizdiği Ahmet Cevdet'i; uzun boylu, geniş omuzlu ve her millî meseleyi hakkıyla tartışan hoş sohbet bir insan olarak tanımlamıştır.

Çağatay BENHÜR - Murat ARDIÇ

KAYNAKÇA

A - Arşiv Vesikaları

BOA, BEO. 881/66004.

BOA, DH. MKT. 303/32.

BOA, DH. MKT. 302/12.

BOA, DH. MKT. 663/60.

BOA, DH. MKT. 2184/11.

BOA, DH. MKT. 2313/88.

BOA, İ. HUS. 89/58.

BOA, İ. TAL, 6/57.

BOA, İ. TAL. 96/9.

BOA, MF. MKT. 151/20.

BOA, ŞD. 2642/27.

BOA, ŞD. 2984/27.

B - Telif ve Tetkik Eserler

ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman, **Basın Tarihine Dair Bilgiler ve Hatıralar**, Hür Türkiye Dergisi Yayınları, İstanbul 1962.

İNÜĞUR, M. Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul 2005.

_____, **Türk Basınında İz Bırakanlar**, Der Yayınevi 1999.

İSKİT, Server, **Türkiye’de Matbuat İdareleri ve Politikaları**, Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, Tan Basımevi, İstanbul 1943.

KAHRAMAN, Alim, “Muhîtü’l-Maarif”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.31, 2006, ss.40-41.

KOLOĞLU, Orhan, **1908 Basın Patlaması**, Bas-Haş, İstanbul 2005.

PERK, Haluk – İsmail Günay PAKSOY, **İstanbul’un 100 Gazetesi**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2012.

TOPUZ, Hıfzı, **Başlangıcından Bugüne Yüz Soruda Türk Basın Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1996.

_____, **II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, “İkdâmcı Ahmet Cevdet (Oran) 1862-1935”, **Türk Yurdu**, S.293, Türkocağı Yayınları, Ankara 1961, ss. 35-37.

YAZICI, Nesimi, “İkdâm”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.22, 2000, ss.24-25.

YÜCE, Nuri, “Ahmed Cevdet, İkdamcı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.2, 1989, s. 55.

C - Görsel Kaynakça

Görsel 1: **Servet-i Fünûn Dergisi**, C.55, S.1414, 10 Ekim 1918, s.101.

Görsel 2: **BOA**, İ. HUS. 89/58.

28/11/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ahmet-cevdet-oran-1862-1935/?pdf=3951> adresinden erişilmiştir

